

*Рајко Петровић*¹

ОДНОСИ ИЗМЕЂУ БОШЊАКА И ХРВАТА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ОД 1991. ДО 2022. ГОДИНЕ

Сажетак

Циљ овог истраживања јесте да анализира односе између Бошњака и Хрвата, два од три конститутивна народа у Босни и Херцеговини, од почетка распада бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1991. године, до 2022. године. Користећи се методама попут историјске методе, методе анализе, методе анализе садржаја, компаративне анализе и студије случаја, дошли смо до резултата који говоре о амбивалентној природи односа Бошњака и Хрвата у Босни и Херцеговини – од заједничког учешћа у рушењу бивше југословенске државе и војног супротстављања српској страни, преко отвореног међусобног ратног сукоба у периоду 1992-1994, потписивања Вашингтонског споразума о миру и сарадњи и стварања Федерације Босне и Херцеговине, па све до најпре тињајућих, а потом и разбукталих међусобних политичких сукоба од 2006. године до данас. Резултати истраживања указују на неколико закључака. Први, да су односи Бошњака и Хрвата амбивалентни и условљени унутрашњим и спољним политичким чињеницама. Други, да Хрвати у Босни и Херцеговини данас перципирају Бошњаке као главну претњу по свој опстанак. Треће, да су пољубљани односи Хрвата и Бошњака у Босни и Херцеговини натерали Хрвате на политичку и стратешку сарадњу са Србима у тој земљи. Четврто, да су витални интереси Хрвата и Бошњака у Босни и Херцеговини дијаметрално супротни, јер први теже ка стварању сопственог ентитета, а други централизацији и унитаризацији.

Кључне речи: *грађански рат, Вашингтонски споразум, Дејтонски споразум, конститутивност, легитимно представљање*

¹ Институт за европске студије, Београд, rajkopetrovic993@gmail.com

УМЕСТО УВОДА: ЗАЈЕДНИЧКА БОШЊАЧКО-ХРВАТСКА ИЛЕГАЛНА И НАСИЛНА СЕЦЕСИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ОД ЈУГОСЛАВИЈЕ

Историјски гледано, односи између Бошњака и Хрвата нису довољно анализирани и проучавани, првенствено због тога што су Бошњаци као нација, у савременом смислу те речи, конституисани у другој половини 20. века. Током Другог светског рата, Бошњаци, који су једни друге у то време називали муслиманима (с обзиром да им је верски, односно исламски идентитет био темељни идентитет), а које су власти тзв. Независне Државе Хрватске називале „хрватским цвећем”, у великој мери су прихватили ту нацистичку државну творевину која је обухватала читаву територију Босне и Херцеговине. За време социјалистичке Југославије, муслиманска заједница, прво под националном ознаком „муслимани”, а потом и под називом „Муслимани”, добија равноправан, уставни статус заједно са Србима и Хрватима у Босни и Херцеговини, а од 1971. године, демографски је постала доминантна, постепено тежећи да постане једини прави господар те, још увек социјалистичке републике у југословенским оквирима. О томе најбоље сведочи „Исламска декларација” коју је Алија Изетбеговић, са бошњачког становишта „отац суверене и независне Босне и Херцеговине”, објавио 1970. године (поновно објављена тачно 20 година касније), и у којој је тражио јединство свих муслимана света, укључујући и муслимане у Босни и Херцеговини и целој Југославији, у једну државу која би функционисала по принципима исламских верских закона.² Уопштено говорећи, Бошњаци су Хрвате сматрали ближим и бољим суседима од Срба, јер у њиховој колективној свести постоји мишљење да су злочини које су Хрвати чинили над њима кроз историју занемарљиви у односу на оне које су чинили Срби.³ Бошњаци данас не само да граде свој, бошњачки национални идентитет, већ покушавају да наметну босански државни идентитет другим народима у Босни и Херцеговини, а то је широко присутан тренд међу свим релевантним бошњачким политичким представницима, али и међу јавним личностима као што су новинари.⁴

Од оснивања Странке демократске акције (СДА) и Хрватске демократске заједнице Босне и Херцеговине (ХДЗ БиХ) 1990. године, као националних

² Alija Izetbegović, *Problemi islamskog preporoda – Islamska deklaracija*, OKO, Sarajevo, 2004.

³ Šaćir Filandra, „Bošnjaci i Hrvati: od jednakosti do razlika”, u zborniku: *Hrvati u BiH: Ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet*, (priredio: Ivan Markešić), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2010, стр. 23.

⁴ Слађан Ранкић, „Раскршће популизма: случај локалних избора у Босни и Херцеговини 2020, *Култура полиса*, Култура-Полис и Институт за европске студије, Нови Сад, број 18/2021, стр. 174-178.

странака два посматрана народа, до краја грађанског рата у Босни и Херцеговини (1992- 1995), Бошњаци (званично под тим националним именом након Другог бошњачког конгреса 1993) и Хрвати су, упркос свим међусобним сукобима, идентично размишљали барем о једном питању – Босна и Херцеговина мора бити одвојена од остатка Југославије. Управо због тога су бошњачки и хрватски политички лидери 29. фебруара и 1. марта 1992. године организовали неуставни референдум о независности Босне и Херцеговине, на којем је, уз излазност од 63,6% (што се поклапа са тадашњим процентуалним уделом Хрвата и Бошњака у укупном становништву Босне и Херцеговине), 99,7% изашлих гласало за отцепљење; то је био увод у грађански рат који је уследио, с обзиром да Срби у Босни и Херцеговини нису прихватили да остану да живе ван Југославије. И поред принципијелног договора са Бошњацима да не желе да остану у скраћеној Југославији, Хрвати су 18. новембра 1991. формирали Хрватску заједницу Херцег-Босну као фактички независну територију ван контроле и Београда и Сарајева.⁵ Бошњаци и Хрвати су, дакле, 1. марта 1992. заједнички прогласили Републику Босну и Херцеговину као суверену и независну државу, а 22. маја исте године условили да она постане чланица Уједињених нација. Од 6. априла 1992. године, када је почео грађански рат у Босни и Херцеговини, па до јуна исте године, Бошњаци и Хрвати су се, заједничким снагама или одвојено, борили искључиво против Војске Републике Српске са циљем елиминације Срба као војног и политичког фактора у Босни и Херцеговини. Хрватске обрамбене снаге (ХОС), као једна од две хрватске војне снаге на подручју Босне и Херцеговине (друга је било Хрватско вијеће обране - ХВО), које је предводио Блаж Краљевић, биле су, осим тога, под командом Председништва Босне и Херцеговине.⁶

Овде треба додати још неколико података о ширим хрватско-бошњачким односима из 1991. и 1992. Након што је Хрватска 25. јуна 1991. прогласила независност, бошњачки политички представници су поздравили такву одлуку, или јој се, за разлику од Срба, нису отворено противили. Хрватска војска (ХВ) је 1991. бројала око 25.000 Бошњака, од којих око 9.000 никада раније није живело у Хрватској, али су били добровољци, а 1.187 Бошњака је дало животе за одбрану независности Хрватске. Према последњој цифри, гледано у процентима, Бошњаци су народ који је дао највеће жртве за од-

⁵ Admir Mulaosmanović, „Na putu ka nezavisnosti. Referendum u Bosni i Hercegovini”, *Historijska traganja*, Institut za historiju, Sarajevo, broj 10/2012, str. 203-213.

⁶ Darel Kapetanović, *Između sjećanja, poricanja i zaborava: Tri studije slučaja o kulturi sjećanja u BiH 20 godina nakon rata*, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), Sarajevo, 2015, стр. 21.

брану Хрватске у такозваном Домовинском рату.⁷ Није изостала ни хрватска подршка независности такозване Републике Босне и Херцеговине, јер је званични Загреб 7. априла 1992. признао независност својих суседа, а 21. јула исте године успоставио дипломатске односе са званичним Сарајевом. Исто тако, Хрватска је примила неколико стотина бошњачких избеглица са територија које су потпале под контролу Војске Републике Српске, као и велике количине наоружања. Снабдевање Армије БиХ из иностранства (углавном из муслиманских земаља) је због ембарга допремано преко Хрватске, као што је преко исте земље омогућен улазак добровољаца муџахедина на територију Босне и Херцеговине.⁸ Бошњачкој страни нису помогле само верски сличне сунитске муслиманске земље, већ и шиитске земље, попут Ирана.⁹

БОШЊАЧКО-ХРВАТСКИ РАТ 1992-1994

Пре избијања грађанског рата, Босна и Херцеговина је била етнички мешовита средина са релативно мало територијалних ентитета у којима је значајна већина био један од три конститутивна народа. Док су Бошњаци били већина у бихаћкој, сарајевској и тузланској регији и деловима Подриња, Хрвати су апсолутну већину чинили само на подручју Западне Херцеговине (западно од реке Неретве). Два подручја која су се одликовала мешовитим бошњачко-хрватским етничким саставом су Средња Босна и Мостарско-столачко подручје, где је удео Срба био знатно мањи. Идила заједничког суживота Бошњака и Хрвата на посматраним просторима, настала почетком распада Југославије и заснована на темељима савезничких, па и пријатељских односа у доба тзв. НДХ, нарушена је већ у лето 1992. године, када је дошло до првих оружаних сукоба између њих. Више је разлога зашто је бошњачко-хрватски рат вођен у периоду од јуна 1992. до октобра 1994. године као „рат у рату”. Прво, разлике између самих Хрвата и Бошњака почетком 1990-их биле су далеко израженије него почетком 1940-их. Док су Хрвати имали изграђен национални идентитет, матичну Хрватску која је стекла независност и римокатолички верски идентитет као суштински елемент колективне свести, Бошњаци, тада још Муслимани, трагали су за сопственим

⁷ Amir Kliko, *Bošnjaci su procentualno dali najveći doprinos odbrani Hrvatske*, http://institut-genocid.unsa.ba/v2/vijest.php?akt_id=159, 11/10/2022.

⁸ Vlado Azinović, *Merdijana Sadović, Otkuda strani mudžahedini u BiH*, <https://www.slobodnaevropa.org/a/1107532.html>, 11/10/2022.

⁹ Милан Вукелић, „Ширење шиитског ислама у Босни и Херцеговини“, *Култура полиса*, Култура-Полис и Институт за европске студије, Нови Сад, број 14/2017, стр. 87.

националним идентитетом, са снажном жељом да га доврше, као и са жељом да, под плаштом грађанске државе, добију Босну и Херцеговину као своју националну државу, а са исламом као стубом колективног идентитета који их је психолошки и на бројне друге начине одвајао од Хрвата. Друго, међу босанскохерцеговачким Хрватима у то време постојале су две струје – она снажнија, која се залагала за отцепљење Херцег-Босне и њено припајање Хрватској, коју су предводили Мате Бобан, Дарио Кордић и други, а која је била лојална Фрањи Туђману, односно политичком Загребу; она слабија, која се залагала за останак хрватских територија у саставу Босне и Херцеговине, а коју су представљали представници тзв. грађанских и пробосанских опција попут Стјепана Кљуића, као и заговорници уједињења Хрватске и Босне и Херцеговине на основу тзв. Независне Државе Хрватске и успостављања границе на Дрини, попут поменутог Блажа Краљевића и Анте Параџика. Треће, у првих неколико месеци рата са Војском Републике Српске, тзв. АБиХ бележи сталне поразе, односно губитке територија, па су јој биле потребне војне победе да спречи потпуни колапс морала својих бораца. За разлику од босанске Посавине, у којој су сарађивале хрватске и бошњачке војне формације, што је посебно дошло до изражаја у случају Брчког и околине, где није било сукоба између Хрвата и Бошњака ни током самог бошњачко-хрватског рата¹⁰, први сукоби између Хрвата и Бошњака избили су Средњој Босни, тачније у Горњем Вакуфу и Новом Травнику, када су припадници ХВО-а покушали да овладају тим етнички мешовитим градовима. У местима у Западној Херцеговини, где су Хрвати били апсолутна већина, затварање Бошњака, укључујући и оне који су заједно са Хрватима учествовали у етничком чишћењу Срба са тих простора, било је у великој мери присутно. Блаж Краљевић је мистериозно страдао 9. августа 1992. године са неколицином својих сабораца, а до данас се спекулише да ли је његову ликвидацију наредио ХВО због неслагања са Краљевићевом политиком сарадње са Бошњацима и потчињавања Сарајева. Бошњачко-хрватски сукоб убрзо је прерастао у прави рат који се проширио на читаву Средњу Босну (Прозор-Рама, Травник, Бугојно, Витез, Бусовача, Кисељак, Крешево, Фојница, укључујући сукобе око Какња и у Варешу), као и на Западну Херцеговину (борба за превласт над Мостаром, где је симбол сукоба било мистериозно рушење Старог моста који је повезивао западни, хрватски и источни, бошњачки део града, затим борба за Столац и борбе око дела Коњица). Прецизних података о жртвама бошњачко-хрватског рата нема, јер нико од истраживача до сада

¹⁰ Рајко Петровић, „Геостратешки значај Брчко дистрикта“, *Дипломатија и безбедност*, Факултет за дипломатију и безбедност, Институт за стратешке студије, Београд, број 4/2021, стр. 78.

није успео да их утврди, с обзиром на сложеност сукоба и чињеницу да су обе стране истовремено ратовале против Срба. Оно што је неспорно јесте да се радило о сукобу високог интензитета, са бројним ратним злочинима почињеним на обе стране, обележеним прогоном становништва и логорима; ово је свакако резултирао већим бројем жртава на страни Бошњака. Хрватске снаге оптужене су за етничко чишћење почињено у Лашванској долини (Кисељак, Бусовача, Витез, Нови Травник), с посебним нагласком на Дарија Кордића као идеолога и извршиоца бројних злочина над Бошњацима који су били изразито антиисламски мотивисани. У бошњачкој култури сећања посебно је присутан масакр у Ахмићима код Витеза, који се догодио 16. априла 1993. године, када су јединице ХВО-а масакрирале 116 Бошњака.¹¹ Пресудом Међународног кривичног суда за бившу Југославију из 2013. године, војним и политичким лидерима Херцег-Босне Јадранку Прлићу, Бруну Стојићу, Слободану Праљку, Миливоју Петковићу, Валентину Ћорићу и Бериславу Пушићу, утврђен је њихов удружени злочиначки подухват против Бошњака током сукоба. што спада у предмет истраживања овог рада.¹²

ВАШИНГТОНСКИ СПОРАЗУМ, СТВАРАЊЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ И ДЕЛТОНСКИ СПОРАЗУМ

Западни центри моћи су током ратова 1990-их на простору бивше Југославије првенствено имали за циљ сузбијање значаја српског елемента, а дугорочно им бошњачко-хрватски рат никако није одговарао. С друге стране, тај рат је био оптерећујући и за саму Хрватску, која је за примарни циљ имала уништење Републике Српске Крајине и стављање под пуну војну и политичку контролу свих територија унутар својих граница. Пре свега под притиском Сједињених Америчких Држава, бошњачка и хрватска страна, обе невољно, морале су 1994. године да седну за преговарачки сто и коначно потпишу Вашингтонски споразум 18. марта 1994. године у истоименом граду (накнадно ратификован у Бечу). Да је споразум био од великог значаја не само за Хрвате из Херцег-Босне, већ и за Хрватску, говори и чињеница да су га у име хрватске стране потписали министар иностраних послова Хрватске Мате Гранић и председник Херцег-Босне Крешимир Зубак. У име Бош-

¹¹ Rasim Muratović, *Genocid u Ahmićima 1993*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Udruženje građana-žrtava rata '92-'95. „16. APRIL” АНМИЋИ, Sarajevo, 2013, str. 7-10.

¹² *Sažetak presude Pretresnog vijeća u predmetu Prlić i drugi*, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Pretresno vijeće, Haag, 29. maj 2013, str. 1-17.

њака, пак споразум је потписао Харис Силајџић, тадашњи премијер такозване Владе Републике Босне и Херцеговине. Постоје четири важна елемента Вашингтонског споразума. Први, који се тицао прекида ватре између зараћених страна. Други, који се односио на формирање Муслиманско-хрватске федерације, односно Федерације Босне и Херцеговине као јединствене територије под контролом бошњачких и хрватских оружаних снага, а која је, ради равнотеже снага, била подељена на десет кантона. Трећи важан елемент Вашингтонског споразума био је предуговор о стварању Конфедерације Хрватске и Федерације Босне и Херцеговине (који су потписали Алија Изетбеговић, Харис Силајџић, Фрањо Туђман и Крешимир Зубак), а који никада није спроведен у дело. Истог дана у Вашингтону су Устав Федерације Босне и Херцеговине потписали Зубак и Силајџић. Четврти елемент тицао се војних аранжмана и предвиђао је успостављање јединствене војне команде на нивоу Војске Федерације.¹³

Нема сумње да је један од главних циљева успостављања мира, а потом и савеза Бошњака и Хрвата, био сламање Републике Српске Крајине. Сходно томе, 22. јула 1995. у Сплиту су Алија Изетбеговић и Фрањо Туђман потписали Сплитски споразум (познат и као Сплитска декларација). Споразум је овластио хрватску војску да интервенише на територији Босне и Херцеговине и резултирао је значајном променом односа снага на терену – неутрализацијом опсаде Бихаћа од стране Срба, затим падом неколико српских крајишких општина на територији Босне и Херцеговине (Босанска Крупа, Сански Мост, Босански Петровац, Кључ, Дрвар, Гламоч, Грахово), и коначно уништењем тзв. Книнске Крајине у саставу Републике Српске Крајине у операцији „Олуја”.¹⁴

Хрватска и бошњачка страна у преговорима о окончању рата у Босни и Херцеговини, вођеним од 1. до 21. новембра 1995. године у ваздухопловној бази Рајт-Петерсон код Дејтона (америчка држава Охајо), наступиле су одвојено. Када је у питању будућност Хрвата у Босни и Херцеговини, Загреб је поново одиграо водећу и одлучујућу улогу, јер је Дејтонски мировни споразум коначно у име Хрвата потписао Фрањо Туђман у својству председника Хрватске, док је Алија Изетбеговић, као један од три потписника, формално представљао целу Босну и Херцеговину, а суштински бошњачку страну. Оно што је битно када је у питању Дејтонски споразум у контексту бошњачко-

¹³ *Bosna i Hercegovina - Washingtonski sporazum, The United States and Croatia: a documentary history, 1992-1997, USIA Regional Program Office, Vienna, 1997, str. 29-37.*

¹⁴ *Deklaracija o oživotvorenju Sporazuma iz Washingtona, zajedničkoj obrani od srpske agresije i postizanju političkog rješenja sukladno naporima međunarodne zajednice, Ured Predsjednika Republike Hrvatske, Zagreb, 1995.*

хрватских односа јесте да је њиме потврђено постојање Федерације БиХ, као бошњачко-хрватског ентитета, подељене на 10 кантона, дакле без икакве поделе на два дела – бошњачки и хрватски. Законодавна, извршна и судска власт у Федерацији Босне и Херцеговине постављене су тако да су равноправно подељене између Хрвата и Бошњака као конститутивних народа, без обзира на бројчану већину Бошњака.¹⁵

ПОСТДЕЈТОНСКИ ОДНОСИ – СЛУЧАЈ КОМШИЋ КАО КОСТ РАЗДОРА ИЗМЕЂУ ХРВАТА И БОШЊАКА

Иако су само нешто више од годину дана пре потписивања Дејтонског споразума Бошњаци и Хрвати међусобно водили крвави рат, очигледно се рачунало на то да ће њихов савез, подржан од западних центара моћи и на штету српског фактора у Босни и Херцеговини, функционисати дугорочно. Управо због тога нису успостављена три, већ два ентитета, од којих је један, Федерација Босне и Херцеговине, створен као *de facto* заједнички бошњачко-хрватски ентитет. Пре потписивања Дејтонског споразума, хрватска страна је контролисала 26% територије Босне и Херцеговине, бошњачка 28%, а српска 46%. У циљу територијалне расподеле између Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске у омеру 51:49%, хрватска страна је уступила 5% територије коју је контролисала у корист Републике Српске - делове општина Купрес, Јајце, Босански Петровац, Дрвар, Бањалука, Љубиње и Требиње и читаве општине Шипово, Мркоњић Град и Рибник, да би, условно речено, добила само посавску општину Оцак, коју су контролисали Срби, у размени територија. С друге стране, у тој размени Бошњаци су се одрекли само Петрова и делова општина Добој, Босанска Крупа и Сански Мост, а заузврат су добили делове општина Добој, Невесиње, Коњиц, Фоча, Трново, Градачац, Олово и Вареш, те стратешки изузетно значајну територију око ратом опкољеног Сарајева, као што је територија Илијаша, Вогошће, Илије и Хацићи.¹⁶ Јасно је, дакле, да су се Хрвати одрекли значајног дела територије коју су контролисали у корист Срба, а да би то надокнадили уступањем територија под контролом Срба Бошњацима. Упркос томе, Хрвати су, дакле, након Дејтона, у Федерацију Босне и Херцеговине унели 21% територије целе

¹⁵ *Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*, Propisi KS – Vlada Kantona Sarajevo, 1995, str. 30–58.

¹⁶ Petar Horvatić, 20. rujna 1995. *Bosna i Hercegovina – znate li da su Hrvati u Daytonu izgubili čak 5% teritorija BiH*, <https://narod.hr/kultura/20-rujna-1995-bosna-i-hercegovina-znate-li-da-su-hrvati-u-daytonu-izgubili-cak-5-teritorija-bih>, 15/10/2022.

Босне и Херцеговине, односно нешто мање од једне половине већег ентитета Босне и Херцеговине - општине Орашје, Оцак, Дрвар, Грахово, Гламоч, Ливно, Купрес, већи део Горњег Вакуфа, половину Јабланице, Прозор-Раму, Томиславград, Посушје, Љубушки, Читлук, Широки Бријег, Чапљину, Неум, Равно (део општине Требиње), Столац, половину Мостара, делове Травника и Новог Травника, Витез, Бусовачу, Кисељак, Крешево, половину Фојнице, део Вареша, Жепче, Усору (део Добоја) и значајан део предратне општине Брчко. Све ово говори о значајном политичком, дипломатском, и свакако војном доприносу хрватске стране у стварању Федерације Босне и Херцеговине.

Сваки од десет успостављених кантона у Федерацији Босне и Херцеговине има своју законодавну, судску и извршну власт, те бројне ресоре од значаја за свакодневни живот, као што су финансије, спорт, правосуђе, управа, привреда, саобраћај, унутрашњи послови, образовање, наука и здравство, који потпадају под надлежност кантона. Сама Федерација Босне и Херцеговине настала је по узору на Швајцарску, где су кантони заправо федералне јединице које у многим аспектима функционишу самостално, без уплитања централног нивоа власти. Ово питање добија на практичном значају од тренутка када су се бошњачко-хрватски односи прво почели компликовати, а потом и погоршавати. Ови трендови су уочљиви од почетка 21. века, јер се у периоду од 1995. до 2000. године може говорити о економском развоју Федерације Босне и Херцеговине и заједничком деловању Хрвата и Бошњака против српских интереса (нпр. коначни статус Брчко дистрикта). С једне стране, Хрвати су 2001. године покушали да оживе питање препорода Херцег-Босне успостављањем хрватске самоуправе са Марком Токићем на челу и Антом Јелавићем (хрватским чланом Председништва Босне и Херцеговине) као *de facto* лидером, а што је у корену сасекло званично Сарајево повезано са институцијом високог представника, коју је у то време обављао Волфганг Петрич. У циљу конфисковања свих финансијских средстава неопходних за успостављање хрватске самоуправе, припадници СФОР-а и Федералног министарства унутрашњих послова упали су у Херцеговачку банку. Уследили су нереди у Мостару, Широком Бријегу, Грудами и Међугорју, где су се грађани хрватске националности супротставили јединицама СФОР-а, али је својеврсна „хрватска побуна” угушена.¹⁷ С друге стране, Бошњаци су схватили да пут централизације, унитаризације и исламизације Босне и Херцеговине води прво кроз сламање Хрвата у Федерацији Босне и Херцеговине, као најмањег конститутивног народа, па тек онда Републике Српске.

¹⁷ Grude.com, *Obilježava se dvadeset godina od napada na Hercegovacku banku!*, <https://grude.com/clanak/?i=270160&obiljezava-se-dvadeset-godina-od-napada-na-hercegovacku-banku>, 28/10/2022.

Рачунајући на то да су најмање три пута бројнији од Хрвата, Бошњаци су почели да траже „рупу у закону” како би прегласали Хрвате, односно смањили њихову политичку и финансијску моћ. Фрустрација Бошњака сопственим статусом у Босни и Херцеговини је више него јасна – иако су најбројнији конститутивни народ (попис из 2013. године, чије резултате нису признале институције Републике Српске, показује да их има 51%), они не само да нису у стању да самостално одлучују у Босни и Херцеговини, него ни у Федерацији БиХ. Хрвати и Бошњаци деле законодавну, судску и извршну власт на нивоу Федерације Босне и Херцеговине, а од 10 кантона, Хрвати политички доминирају у три (Кантон 10, Западнохерцеговачки кантон и Посавски кантон), док у два деле власт равноправно са Бошњацима (Херцеговачко-неретвански и Средњобосански кантон). Очигледан пример катастрофално лоших односа Бошњака и Хрвата, само неколико година након потписивања Дејтонског споразума, је град Мостар, који је реком Неретвом подељен на хрватски (западни) и бошњачки (источни) део и који је до недавно функционисао са потпуно одвојеним и паралелним системима власти, образовања, здравства итд. Управо у Мостару у лето 2008. дошло је до масовне туче између Хрвата и Бошњака, након што је Турска избацила Хрватску са Европског првенства у фудбалу. Више од четврт века након завршетка грађанског рата у Федерацији Босне и Херцеговине и даље постоји на десетине основних и средњих школа у мешовитим хрватско-бошњачким заједницама које функционишу по принципу „две школе под једним кровом”, тј. где су ученици раздвојени на основу националности.¹⁸

Бошњачки напор да мајоризују Хрвате у Босни и Херцеговини достигао је врхунац избором Жељка Комшића (Хрват по националности, али чврсто опредељен за изградњу „грађанске државе” у којој би, по принципу један човек - један глас, Бошњаци својом демографском већином доминирали над осталима) за хрватског члана Председништва Босне и Херцеговине три пута (2006, 2010. и 2018), уз помоћ бошњачких гласова. Наиме, Федерација БиХ је једна изборна јединица када је у питању избор бошњачких и хрватских чланова Председништва Босне и Херцеговине, па с обзиром на то да у истој изборној јединици има најмање три пута више Бошњака него Хрвата, они имају луксуз да део својих гласова усмере на избор хрватског члана Председништва који би им био по вољи. Ако погледамо резултате избора 2018. године, видећемо да је Жељко Комшић добио највише гласова у

¹⁸ Milenko Brkić, Marko-Antonio Brkić, „Dvije škole pod jednim krovom – od segregacije do koedukacije”, u zborniku: *Hrvati u BiH: Ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet*, (priredio: Ivan Markešić), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2010, str. 85-87.

Кантону Сарајево, више од оба бошњачка кандидата (Шефик Џаферовић и Денис Бећировић), где Бошњаци чине 84% становништва, а Хрвати тек око 4%. На изборима 2010. године Комшић је освојио преко 55% гласова у претежно бошњачким општинама/градовима попут Тузле и Грачанице, односно преко 50% у Градачцу, Сребренику, Лукавцу и Живиницама. Комшић је тако остварио најбољи резултат у Тузланском кантону од свих кандидата, иако тамо живи 88% Бошњака и тек око 5% Хрвата. На овај начин, право Хрвата да имају свог члана Председништва, односно своју улогу у најважнијем органу извршне власти на државном нивоу, који је задужен за вођење спољне политике, именовање амбасадора, представљање Босне и Херцеговине у међународним институцијама и сл, три пута је незаконито и нелегитимно ускраћено.¹⁹ Треба додати и да је низ протеста организованих широм градова Федерације БиХ 2014. године, највећих у историји овог ентитета, узрокован, поред веома лоше економске ситуације, и драстично нарушеним односима између водећих хрватских и бошњачких политичких партија.²⁰

ЗАКЉУЧАК: БУДУЋНОСТ ОДНОСА ИЗМЕЂУ ДВА НАРОДА?

Бошњаци су својим покушајима мајоризације Хрвата у Босни и Херцеговини на сваком могућем месту (нпр. Хрвати немају ни свој јавни РТВ сервис на хрватском језику) пресудно утицали да настане нешто до тада незамисливо – политички савез Хрвата и Срба у Босни и Херцеговини. И поред тога што су односи ова два конститутивна народа кроз историју били оптерећени изразито непријатељским односима, и једни и други виде бошњачки унитаризам и тежњу ка пуној централизацији државе, укидању изборних јединица, етничких група и кантона и претпоставци потпуне доминације на свим нивоима власти, као највећу претњу свом опстанку. Зато не чуди политичка блискост, па чак и отворена сарадња Милорада Додика, најзначајније српске политичке личности у Босни и Херцеговини, и Драгана Човића, неприкосновеног лидера хрватског народа у Босни и Херцеговини и ХДЗ-а БиХ, као неоспорне странка са хрватским националним идентитетом.²¹ Не изненађују ни међусобне поруке хвале и поштовања двојице лидера, попут Додикове

¹⁹ Рајко Петровић, „Босна и Херцеговина: између унитаризације и дисолуције“, *Безбедносни форум, Евроазијски безбедносни форум*, Београд, број 1/2021, стр. 138.

²⁰ Драган Ђукановић, Милован Јовановић, „Криза у Федерацији Босне и Херцеговине – између грађанског бунта и ревизије политичког система“, *Култура полиса*, Култура-Полис и Институт за европске студије, Нови Сад, 11/2014, стр. 59.

²¹ Момир Дејановић, „Избори у Босни и Херцеговини 2018. године“, *Култура полиса*, Култура-Полис и Институт за европске студије, Нови Сад, 16/2019, стр. 84.

да би „најбоље било да Хрвати имају Херцег-Босну, ту свакако функционишу њихове службе”²² или, попут Човићеве, Народној скупштини Републике Српске, „Чувајте Републику Српску, на томе сви могу да вам завиде”.²³

Нема сумње да ће се политички односи између Хрвата и Бошњака у Босни и Херцеговини и у будућности погоршавати, с обзиром на то да два конститутивна народа све више имају дијаметрално супротне погледе на прошлост, садашњост и будућност земље у којој живе, али и на чињеницу да је Жељко Комшић, охрабрен подршком значајног дела бошњачког бирачког тела, најавио своју четврту кандидатуру за члана Председништва Босне и Херцеговине за изборе 2022. године. Овоме треба додати већ нескривене тежње политичког Сарајева да „случај Комшић” примени и на друге нивое власти (федералну и кантоналну), непостојање договора двеју страна о реформи изборног закона, све већу одлучност Хрватске да заштити темељна права Хрвата у БиХ, која гарантује Дејтонски споразум, али и све отвореније напоре Хрвата да добију тзв. трећи ентитет, односно Херцег-Босну.

ЛИТЕРАТУРА

Вукелић Милан, „Ширење шиитског ислама у Босни и Херцеговини”, *Култура полиса*, Култура-Полис и Институт за европске студије, Нови Сад, број 14/2017, стр. 87–98.

Дејановић Момир, „Избори у Босни и Херцеговини 2018. године”, *Култура полиса*, Култура-Полис и Институт за европске студије, Нови Сад, 16/2019, стр. 69–88.

Ђукановић Драган, Јовановић Милован, „Криза у Федерацији Босне и Херцеговине – између грађанског бунта и ревизије политичког система”, *Култура полиса*, Култура-Полис и Институт за европске студије, Нови Сад, 11/2014, стр. 59–80.

Петровић Рајко, „Босна и Херцеговина: између унитаризације и дисолуције”, *Безбедносни форум, Евроазијски безбедносни форум*, Београд, број 1/2021, стр. 135–164.

²² Klix.ba, Dodik: *Bilo bi najbolje da Hrvati imaju Herceg Bosnu, svakako tamo već funkcionišu njihove službe*, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/dodik-bilo-bi-najbolje-da-hrvati-imaju-herceg-bosnu-svakako-tamo-vec-funkcionisu-njihove-sluzbe/220722025>, 23/10/2022.

²³ Anđela Krstović, „Čuvajte Republiku Srpsku“ rekao je Dragan Čović i razbesneo Hrvate, <https://nova.rs/svet/cuvajte-republiku-srpsku-rekao-je-dragan-covic-i-razbesneo-hrvate/>, 24/10/2022.

Петровић Рајко, „Геостратешки значај Брчко дистрикта”, *Дипломатија и безбедност*, Факултет за дипломатију и безбедност, Институт за стратешке студије, Београд, број 4/2021, стр. 61–86.

Ранкић Слађан, „Раскршће популизма: случај локалних избора у Босни и Херцеговини 2020”, *Култура полиса*, Култура-Полис и Институт за европске студије, Нови Сад, број 18/2021, стр. 169–189.

Azinović Vlado, Sadović Merdijana, *Otkuda strani mudžahedini u BiH*, <https://www.slobodnaevropa.org/a/1107532.html>, 11/10/2022.

Bosna i Hercegovina - Washingtonski sporazum, The United States and Croatia: a documentary history, 1992-1997, USIA Regional Program Office, Vienna, 1997.

Brkić Milenko, Brkić Marko-Antonio, „Dvije škole pod jednim krovom – od segregacije do koedukacije”, u zborniku: *Hrvati u BiH: Ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet*, (priredio: Ivan Markešić), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2010, str. 83–106.

Deklaracija o oživotvorenju Sporazuma iz Washingtona, zajedničkoj obrani od srpske agresije i postizanju političkog rješenja sukladno naporima međunarodne zajednice, Ured Predsjednika Republike Hrvatske, Zagreb, 1995.

Filandra Šaćir, „Bošnjaci i Hrvati: od jednakosti do razlika”, u zborniku: *Hrvati u BiH: Ustavni položaj, kulturni razvoj i nacionalni identitet*, (priredio: Ivan Markešić), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2010, str. 22–33.

Grude.com. ”Obilježava se dvadeset godina od napada na Hercegovačku banku!”, <https://grude.com/clanak/?i=270160&obiljezava-se-dvadeset-godina-od-napada-na-hercegovacku-banku>, 28/10/2022.

Horvatić Petar, ”20. rujna 1995. Bosna i Hercegovina – znate li da su Hrvati u Daytonu izgubili čak 5% teritorija BiH”, <https://narod.hr/kultura/20-rujna-1995-bosna-i-hercegovina-znate-li-da-su-hrvati-u-daytonu-izgubili-cak-5-teritorija-bih>, 15/10/2022.

Izetbegović Alija, *Problemi islamskog preporoda – Islamska deklaracija*, OKO, Sarajevo, 2004.

Kapetanović Darel, *Između sjećanja, poricanja i zaborava: Tri studije slučaja o kulturi sjećanja u BiH 20 godina nakon rata*, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), Sarajevo, 2015.

Kliko Amir, ”Bošnjaci su procentualno dali najveći doprinos odbrani Hrvatske”, http://institutgenocid.unsa.ba/v2/vijest.php?akt_id=159, 11/10/2022.

Klix.ba. "Dodik: Bilo bi najbolje da Hrvati imaju Herceg Bosnu, svakako tamo već funkcionišu njihove službe", <https://www.klix.ba/vijesti/bih/dodik-bilo-bi-najbolje-da-hrvati-imaju-herceg-bosnu-svakako-tamo-vec-funkcionisu-njihove-sluzbe/220722025>, 23/10/2022.

Krstović Anđela, „Čuvajte Republiku Srpsku” rekao je Dragan Čović i razbesneo Hrvate”, <https://nova.rs/svet/cuvajte-republiku-srpsku-rekao-je-dragan-covic-i-razbesneo-hrvate/>, 24/10/2022.

Mulaosmanović Admir, „Na putu ka nezavisnosti. Referendum u Bosni i Hercegovini”, *Historijska traganja*, Institut za historiju, Sarajevo, broj 10/2012, str. 203–231.

Muratović Rasim, *Genocid u Ahmićima 1993*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Udruženje građana-žrtava rata '92-'95. „16. APRIL” AHMIĆI, Sarajevo, 2013.

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, Propisi KS – Vlada Kantona Sarajevo, 1995.

Sažetak presude Pretresnog vijeća u predmetu Prlić i drugi, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Pretresno vijeće, Haag, 29. maj 2013.